

Sistematiik Derleme/Systematic Review

Hemşirelik Alanında Afet Konusuyla İlgili Yapılan Tezlerin İncelenmesi: Sistematiik Derleme

Investigation of Theses Related to Disasters in the Field of Nursing: A Systematic Review

Hatice İlhan¹

¹Tokat Devlet Hastanesi, Tokat, TÜRKİYE

Geliş tarihi/ Date of receipt: 13/12/2023 **Kabul tarihi/ Date of acceptance:** 09/05/2024
© Ordu University Faculty of Health Sciences, Department of Nursing, Türkiye, **Published online:** 26/03/2025

ÖZ

Amaç: Bu sistematiik derleme çalışması, Türkiye'de hemşirelik alanında afetler konusunda yapılan lisansüstü tezleri incelemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem: Veriler nitel araştırma metotlarından biri olan doküman analizi tekniği ile elde edilmiştir. 10-20 Şubat 2023 tarihleri arasında Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veri tabanında kayıtlı tezler "afet" ve "hemşire" anahtar kelimeleri yazılarak taranmıştır. 2000-2023 yılları arasında Sağlık Bilimleri Enstitüsünde kaydı bulunan 64.932 lisansüstü tez elde edilmiş ve çalışma kriterlerine uygun 13 lisansüstü tez çalışmaya alınmıştır. Çalışmaya alınan tezler, kullanılan ölçme araçlarına, örneklemin özelliklerine, araştırma alanlarına ve türlerine göre incelenmiştir.

Bulgular: 2000-2023 yılları arasında hemşirelik alanında afet konulu tezlerin %77'sinin yüksek lisans tezi olarak yapıldığı belirlenmiştir. Tezlerin örneklem sayısının 76-2500 arasında olduğu, araştırmaların %54'ünün hemşireler ile yürütüldüğü saptanmıştır.

Sonuç: Araştırma sonucuna göre afet konusunda hemşirelikte kısıtlı sayıda tez çalışması tespit edilmiştir. Lisansüstü tezlerin büyük çoğunluğunun tanımlayıcı çalışmalara ağırlık verdiği, deneysel çalışmaların ise geri planda kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Afet hemşireliğinde hemşirelik bakımı ve afetlerde hemşirelerin rollerine odaklanan daha fazla çalışma üretilmesine ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Afet, hemşirelik, lisansüstü, tez

ABSTRACT

Objective: This systematic review study was conducted to examine the postgraduate theses on disasters in Turkey' nursing field.

Methods: The data were obtained by document analysis technique, which is one of the qualitative research methods. The National Thesis Centre of the Council of Higher Education's database was searched for theses registered between 10-20 February 2023 using the keywords "disaster" and "nursing". Between 2000 and 2023, 64,932 postgraduate theses registered at the Institute of Health Sciences were obtained and 13 postgraduate theses that met the study criteria were included in the study. The theses included in the study were examined according to the measurement tools used, the characteristics of the sample, research areas and types.

Results: It was determined that 77% of the theses on disaster in the field of nursing were made as master's thesis between 2000-2023. It was determined that the sample number of the theses was between 76-2500 and 54% of the studies were conducted with nurses.

Conclusion: According to the results of the research, a limited number of thesis studies on disaster in nursing have been identified. It was concluded that the majority of postgraduate theses focused on descriptive studies, while experimental studies remained in the background. There is a need to produce more studies focusing on nursing care in disaster nursing and the roles of nurses in disasters.

Keywords: Disaster, nursing, postgraduate, thesis

ORCID IDs of the authors: Hİ: 0000-0001-5892-9590

Sorumlu yazar/Corresponding author: Hatice İlhan

Tokat Devlet Hastanesi, Tokat, TÜRKİYE

e-posta/e-mail: haticeilhan00@gmail.com

Atıf/Citation: İlhan H. (2025). Hemşirelik alanında afet konusuyla ilgili yapılan tezlerin incelenmesi: Sistematiik derleme. Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 8(1), 278-286. DOI:10.38108/ouhcd.1404449

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Giriş

Afet, bir toplumun düzenini bozan, ekonomik ve sosyal açıdan kayıplara yol açan, insanların günlük hayatlarını ve aktivitelerini aksatan, toplumları derinden etkileyen olaylardır (Taş ve ark., 2020). Dünya genelinde yaşanan afetler, insanların sağlık durumunun değişmesine ve yaşam kalitesinin bozulmasına neden olmakta, afetlerin sıklığı ve yoğunluğu giderek artmaktadır (Barrimah ve ark., 2016; Veenema, 2019).

Uluslararası Afet Epidemiyoloji Araştırma Merkezi (CRED) tarafından 2022 yılında 79 farklı ülkede doğal afetlerin neden olduğu 187 afet kaydedilmiş, dünya çapında 6.347 ölüm ve 50 milyondan fazla insanın afetlerden olumsuz etkilendiği bildirilmiştir (CRED, 2022). Türkiye iklim şartları ve coğrafi durumu sebebi ile doğal afetlerle çoğu zaman karşı karşıya kalmaktadır. En çok karşılaşılan doğal afetler depremler, sel ve heyelanlar, yangınlar, salgınlar, çığ ve kaya düşmeleridir. Ülkemizde genellikle can ve mal kaybına neden olan afetler ise deprem, heyelan ve sellerdir (Bektaş Akpınar ve Ceran, 2020).

Afetlerde en çok ihtiyaç duyulan hizmetlerden biri de sağlık hizmetleridir. Sağlık hizmetlerinin en geniş grubunda yer alan ve her koşulda sistemli çalışması gereken hemşireler, toplumun sağlığı ve esenliği için ekip içinde koordineli bir şekilde çalışmaktadır.

Afetlerin meydana gelme sıklığı ve etkileri göz önüne alındığında, hemşirelerin bu olaylara müdahale etmeye hazırlıklı olması, etkilenen nüfusun sağlığı üzerindeki olumsuz sonuçların azaltılmasında kritik öneme sahiptir (Labrague ve ark., 2018).

Hemşirelerin afetlerdeki kritik rolleri, yerel ve uluslararası düzeyde sağlık politikalarında, vurgulanmaktadır. Uluslararası Hemşireler Konseyi (ICN) 2009 yılında afet hemşireliği yeterlilikleri için bir çerçeve oluşturmuştur. Tüm hemşirelerin bu yeterlilikleri kazanması beklenmektedir. ICN, uzmanlık alanı ne olursa olsun (klinisyen, eğitmen, araştırmacı veya yönetici), her hemşirenin afet bakımı ve hazırlığını planlamak ve uygulamak için en uygun becerilere sahip olması gerektiğini vurgulamaktadır (ICN, 2009). Türkiye'de hemşirelerin yetkilerini belirleyen yasalarda, afet durumundaki görev ve sorumluluklarına ilişkin düzenlemeler oldukça sınırlıdır. Hemşireler afet durumunda, çalıştıkları sağlık kurumlarında, arama kurtarma kuruluşlarına (AFAD, AKUT, UMKE vb.) gönüllü üye olarak veya bir sosyal hizmet kuruluşu

olan Kızılay bünyesinde sağlık hizmetlerini sunabilmektedir.

Hemşireler afetlerin meydana gelmesi ile birlikte ilk müdahalenin yapılması, bakım rolü, sevk ve koordinasyonun sağlanması, triyaj gibi görevleri yerine getiren sağlık personelidir. Hemşirelerin gerek sağlık sistemi içerisinde en kalabalık meslek grubu olması gerekse üstlendiği rol itibari ile afetlerde sağlık hizmetlerinin verilmesinde gerekli yeterliliklerinin olması, hızlı ve etkili görevlerin yerine getirilmesi için uygun eğitimlerle donatılmaları toplum adına oldukça önemlidir (Özyer ve Dinçer, 2020).

Afet yönetimi sadece ilk basamakta görev alan hemşirelerden ya da acil hemşirelerinden yapılması beklenen bir rol ve sorumluluk olarak düşünülmemeli, diğer alanlarda görev alan bütün hemşirelerin mesuliyetinde olan bir durum olarak değerlendirilmelidir (Şentürk ve ark., 2020).

Afetlerin görülme sıklığı ve yarattığı izlenimleri incelendiğinde afetlerle ilgili araştırmaların çok fazla önem arz ettiği ve yapılacak yeni araştırmaların da önemli olacağı düşünülmektedir. Afet konusunda yapılan araştırmaların gözden geçirilmesi, araştırma sonuçlarının incelenmesi, ulaşılan sonuçların uygulamaya başlanması ve noksanlıkların belirlenmesi yönünden oldukça önemlidir. Bu çalışma, ülkemizde hemşirelik anabilim dalında afet ile ilgili yapılan tezlerin incelenmesi ve bu tezlerden elde edilen verilerin sistematik bir şekilde değerlendirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Yöntem

Araştırma Türü

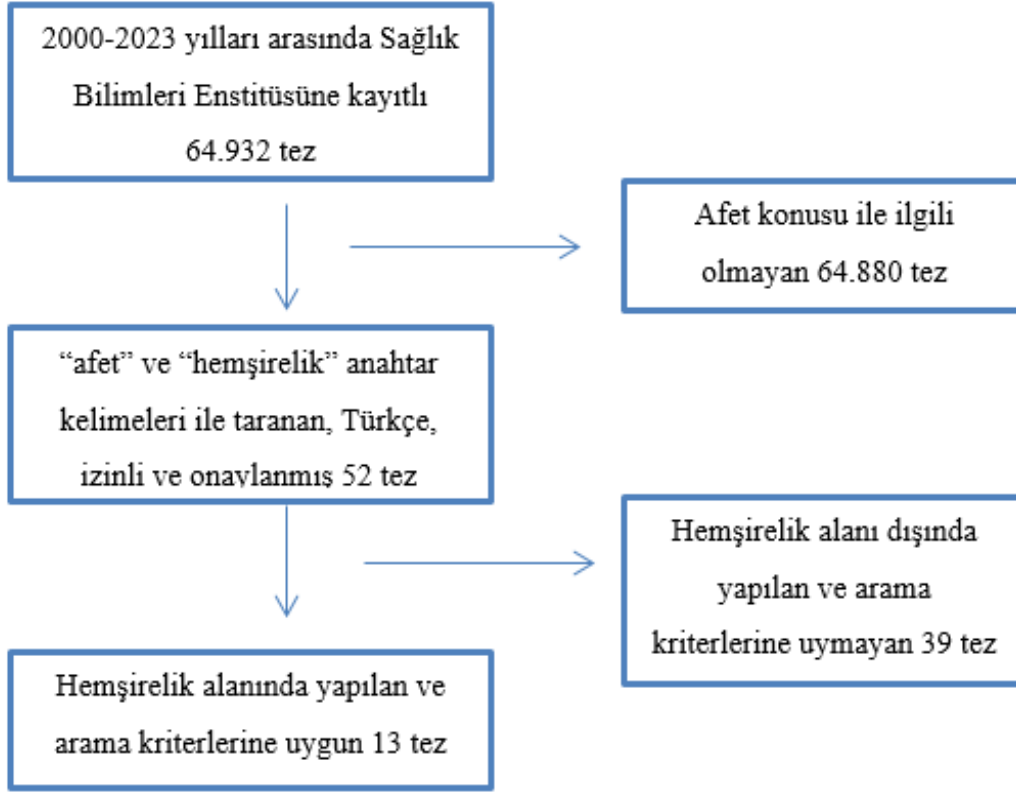
Bu çalışma, Türkiye'de hemşirelik alanında afetler konusunda yapılan lisansüstü tezlerin değerlendirilmesi amacıyla, nitel araştırma metodlarından döküman analizi ile yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Türkiye'de afetler konusunda yapılan lisansüstü tezler; örneklemi ise 2000-2023 yılları arasında hemşirelik anabilim dalında yapılmış olan tezler oluşturmuştur. Örneklem belirlenmesinde amaçlı örnekleme metodu kullanılmıştır. Çalışmada, 01.01.2000-15.02.2023 tarihleri arasındaki yapılan lisansüstü tezler incelenmiştir. 2000-2023 yılları arasında Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinde Sağlık Bilimleri Enstitüsünde kaydı bulunan 64.932 tez bulunmuştur. Bu yıllarda yapılan afet konusunda, izin verilmiş ve onaylanmış 52 tez tespit edilmiştir. Bu tezler içinden afet yönetimi, iş sağlığı

ve güvenliği, sosyal hizmet, tıp vb. bölümlerde yapılan 39 tez dahil edilmemiş ve araştırma

kapsamına 10 yüksek lisans ve 3 doktora tezi dahil edilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: PRISMA akış şeması

Verilerin Toplanması

Çalışmadaki verileri YÖK Ulusal Tez Merkezinde 2000-2023 yılları arasında Sağlık Bilimleri Enstitüsünde kaydı bulunan, afet konusunda hemşirelikte yapılan tezler oluşturmaktadır. 10-20 Şubat 2023 tarihleri arasında YÖK Ulusal Tez Merkezine kayıtlı olan tezlerin verilerine ulaşılmıştır. Kriter olarak tezlerin izinli ve onaylanmış olması belirlenmiş, “afet” ve “hemşirelik” anahtar kelimeleriyle arama yapılmıştır. Daha sonra bu konuda yapılan çalışmalar sıralanarak, incelenmeye başlanmıştır. Tezlerin değerlendirme süreci iki aşamada yapılmıştır. Öncelikle tez çalışmasının yılı, tezin türü, tezin yapıldığı üniversite, anabilim dalı, tez çalışmasında ölçek kullanılma durumu değerlendirilmiştir (Tablo 1). İkinci olarak araştırmacı tarafından oluşturulan başlıklar altında çalışmanın yöntemi, amacı, yapıldığı alan,

örneklem özelliği, kullanılan ölçüm araçları değerlendirilmiştir (Tablo 2).

Bulgular

Ülkemizde 2000-2023 yılları arasında afetler konusunda hemşirelik alanında yapılan lisansüstü tezlerin tanımlayıcı bilgileri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Çalışmada yer alan tezlerin %77’si yüksek lisans, %23’ü doktora tezidir. Yapılan tezlerin %30.7’si 2019 yılında yazılmıştır. Afet konusunda yapılmış tezlerin %23’ü Marmara Üniversitesi, %23’ü İstanbul Üniversitesinde yapılmıştır. Çalışmadaki tezlerin %30.7’si Halk Sağlığı Hemşireliği anabilim dalı programı kapsamında yapılmıştır. Tez çalışmalarının yapıldığı üniversite ve anabilim dallarının çeşitlilik gösterdiği belirlenmiştir. Tezlerin %54’ünde kullanılan veri ölçüm araçları araştırmacıların hazırladığı anket formu ve ölçeklerdir.

Tablo 1. Hemşirelikte yapılan afet konulu lisansüstü tezlerin tanımlayıcı bilgileri

Tezin Türü	n	%
Yüksek Lisans	10	77
Doktora	3	23
Tezin Yılı		
2000-2012	3	23
2013-2023	10	77
Üniversite		
Hacettepe Üniversitesi	1	7.7
Marmara Üniversitesi	3	23
İstanbul Üniversitesi	3	23
Erciyes Üniversitesi	1	7.7
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	7.7
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	1	7.7
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi	1	7.7
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	7.7
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	7.7
Anabilim Dalı		
Halk Sağlığı Hemşireliği	4	30.7
Hemşirelikte Yönetim	2	15.4
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği	2	15.4
Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği	1	7.7
Acil Hemşireliği	1	7.7
Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği	1	7.7
Hemşirelik Esasları ve Yönetim	1	7.7
Hemşirelik	1	7.7
Danışman Unvanı		
Prof. Dr.	7	53.9
Doç. Dr.	2	15.4
Dr. Öğr. Üyesi	4	30.7
Ölçüm Araçları		
Anket Formu ve Ölçek	7	54
Anket Formu ve Görüşme Soruları	6	46

Çalışmaya dahil edilen lisansüstü tezlerin amacı, yöntemi, yapıldığı alan, örneklemin özelliği, kullanılan ölçüm araçları ve sonuç özelliklerine göre dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. Çalışmadaki tezlerin; %23’ü tanımlayıcı, %23’ü tanımlayıcı ve metodolojik, %23’ü tanımlayıcı ve kesitsel, %7.7’si tanımlayıcı ve ilişki arayıcı, %15.4’ü yarı deneysel, %7.7’si randomize kontrollü deneysel araştırma türünde yapılmıştır. Afet konusunda yapılan hemşirelik tezlerinin %54’ü hastanede yapılmış ve tezlerin %54’ünün örneklemini hemşireler oluşturmuştur. Tezlerde en sık kullanılan ölçeklerin Hemşirelerin Afetlere Hazır Oluşluluklarında Temel

Yeterlilikler Ölçeği ve Hemşirelerde Afete Hazırlık Algısı Ölçeği olduğu saptanmıştır.

Afet konulu tez çalışmalarına göre, hemşirelerin ve hemşirelik öğrencilerinin afetler hakkında bilgilerinin yetersiz kaldığı, hastanelerin afetlere karşı hazır bulunmadığı, hemşirelerin afetlere karşı hazır oluşluluğunun yetersiz olduğu, eğitim verilmesiyle bilgi ve farkındalığın artabileceği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Tablo 2. Hemşirelik alanında afet konusunda yapılan lisansüstü tez çalışmalarının özelliklerinin incelenmesi

Yazar, Yıl	Araştırmanın yöntemi	Araştırmanın amacı	Araştırmanın yapıldığı alan	Örneklemin özellikleri	Kullanılan ölçüm araçları	Sonuç
Özgtiven, 2006	Yarı deneysel	İlköğretim öğrencilerine verilen temel afet bilinci eğitiminin bilgi düzeyine etkisini incelemek	İzmir ili Milli Eğitim Bakanlığı Başöğretmen Atatürk İlköğretim Okulu ve Asil Nadir İlköğretim Okulu	105 öğrenci	Anket formu	Temel afet bilinci eğitiminin öğrencilerin bilgi düzeyinde anlamlı bir artış sağladığı saptanmıştır.
Kökücü, 2010	Metodolojik ve tanımlayıcı	İstanbul'daki ortaöğretim kurumlarında afet ve acil durum hazırlıklarını değerlendiren bir ölçüm aracı geliştirmek	İstanbul'daki orta öğretim kurumları	2500 yönetici ve çalışan	Ortaöğretim Kurumlarında Afet ve Acil Durum Hazırlıklarını Değerlendirme Formu	Araştırma kapsamındaki okulların, afet ve acil durumlara hazırlıksız oldukları belirlenmiştir.
Çelik, 2010	Tanımlayıcı ve kesitsel	Türk Kızılayı'nda çalışan hemşirelerin afetlere hazırlanma durumlarını belirlemek	Türk Kızılayı Bölge ve Kan Bağış Merkezleri	204 hemşire	Anket Formu Hemşirelerin Afetlere Hazırlanmada Temel Yeterlilikler Ölçeği	Hemşirelerin afete hazırlanma için gerekli temel yeterlilik alanlarındaki becerileri karşılamada kendilerini "yapabilir" düzeyinde gördükleri belirlenmiştir.
Kalamlar, 2013	Yarı deneysel	Jenning'in Afet Hemşireliği Yönetim Modeli ile öğrencilere sunulan afet hemşireliği ve yönetimi eğitiminin, öğrencilerin bilgi seviyelerine etkisini belirlemek	Üniversite	Hemşirelik öğrencisi Müdahale grubu n:75 Kontrol grubu n:75	Afet Hemşireliği ve Afet Yönetimi Değerlendirme Formu, Jennings'in Afet Hemşireliği Yönetim Modeli	Jenning Modeli'nin afet hemşireliği ve yönetimi eğitiminde kullanılabilir olduğu saptanmıştır.
Özcan, 2013	Metodolojik ve tanımlayıcı	Hemşirelerin afete hazır olma durumu ve hazırlık algılarını değerlendirmek, hazır olma algılarını etkileyen faktörleri belirlemek	Hastane	500 hemşire	Bireysel özellikler formu Hemşirelerde Afete Hazırlık Algısı Ölçeği (HAHAÖ)	Afet eğitimi alan hemşirelerin afete hazırlık algısının eğitim almayan hemşirelere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. HAHAÖ'nün güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğu saptanmıştır.
Taşkıran, 2015	Tanımlayıcı ve kesitsel	Hemşirelerin afetlere ilişkin tecrübelerini, hazır oluşluluk ve hazır oluşluluklarında temel yeterlilikler algılarını ve etkileyen faktörleri incelemek	Hastane	406 hemşire	Anket formu, Afetlere hazır oluşluluk algı skalası, Hemşirelerin Afetlere Hazır Oluşluluklarında Temel Yeterlilikler Ölçeği	Hemşirelerin afetlere hazır oluşluluklarında temel yeterlilikler alanlarında kendilerini orta seviyede yeterli algıladıkları saptanmıştır.
Kılıç, 2018	Randomize kontrollü deneysel	Psikolojik ilk yardım eğitiminin afet hazırlık algısı ve öz-yeterliğe etkisini belirlemek	Üniversite	Hemşirelik öğrencisi Müdahale grubu n:38 Kontrol grubu n:38	Kişisel Bilgi Formu, Hemşirelerde Afete Hazırlık Algısı Ölçeği (HAHAÖ), Genel Öz-Yeterlik Ölçeği	Psikolojik ilk yardım eğitiminin afet hazırlık ve genel öz-yeterlik algısını olumlu yönde etkilediği saptanmıştır.

Tablo 2. (devam) Hemşirelik alanında afet konusunda yapılan lisansüstü tez çalışmalarının özelliklerinin incelenmesi

Yazar, Yıl	Araştırmanın yöntemi	Araştırmanın amacı	Araştırmanın yapıldığı alan	Örneklemin özellikleri	Kullanılan ölçüm araçları	Sonuç
Güner, 2019	Tanımlayıcı	Hemşirelere göre Rize il merkezindeki hastanelerin acil ve yoğun bakımlarının afete hazırlık durumunu değerlendirmek	Hastane	162 hemşire	Bilgi formu, Afete hazırlık durumu değerlendirme anketi	Hemşirelerin hastanelerinin acil ve yoğun bakım birimlerini afetlere hazırlıklı bulmadıkları saptanmıştır.
Toğuş Akkus, 2019	Tanımlayıcı	Muğla il merkezinde yaşayan bireylerin afetlere ilişkin bilgi ve hazırlık durumlarını belirlemek	Toplum	380 birey	Bireylerin Afetlere İlişkin Bilgi ve Durumlarının Belirlenmesine İlişkin Anket Formu	Kişilerin %86.1'inin afete karşı hazırlıklı hissetmediği ve %86.8'inin kişisel, %89.2'sinin ailesel afete hazırlık planı olmadığı belirtilmiştir.
Karakuş, 2019	Tanımlayıcı - ilişki arayıcı	Kamu hastanelerinde görev yapan hemşirelerin afetlere hazırlık algılarını ve psikolojik sağlamlıklarını incelemek	Hastane	631 hemşire	Anket Formu, Hemşirelerde Afete Hazırlık Algısı Ölçeği (HAHAÖ), Connor ve Davidson Psikolojik Sağlamlık Ölçeği (CD-RISC)	Hemşireler afete hazır olma durumlarında kendilerini 'orta düzeyde' yetkin bulmalarına karşılık, HAHAÖ'ne göre algılarının yüksek olduğu, psikolojik sağlamlıklarının orta düzeyde olduğu saptanmıştır.
Durgut, 2019	Metodolojik ve tanımlayıcı	Hemşirelerin afet hemşireliği yönetimindeki yeterliliklerini değerlendirmek için yeni bir ölçme aracı geliştirmek	Hastane	450 hemşire	Kişisel Özellikler Formu, Afet Hemşireliği Yönetiminde Yetkinlikler Ölçeği (AHYYÖ)	Afet Hemşireliği Yönetiminde Yetkinlikler Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenilirliğinin yüksek olduğu, Türk hemşirelerinin afet hemşireliği yönetimindeki yeterliliklerini ölçmede yeterli bir ölçüm aracı olduğu belirlenmiştir.
Yılmaz, 2020	Tanımlayıcı	Samsun ili acil servislerinde görev yapan sağlık personelinin afet tıbbi konusundaki bilgi düzeylerini belirlemek	Hastane	300 sağlık personeli	Anket formu	Acil servislerde görev yapan doktor ve paramediklerin afet tıbbi bilgi düzeyinin yüksek, hemşirelerin ise afet tıbbi bilgi düzeyinin düşük olduğu belirlenmiştir.
Şimşek, 2021	Tanımlayıcı ve kesitsel	Hemşirelerin afetlere ilişkin deneyim ve görüşleri ile afetlere hazırlık ve hazırlık oluşluluklarında temel yeterlilik algısını ve bunu etkileyen faktörleri X ve Y kuşağı hemşire örnekleminde belirlemek	Hastane	468 hemşire	Tanıttıcı Bilgi Formu, Hemşirelerin Afetlere Hazır Oluşluluklarında Temel Yeterlilikler Ölçeği	Hemşirelerin kuşaklar arası afetlere hazır oluşluluklarında temel yeterlilik algıları arasında anlamlı farklılık olduğu ve hemşirelerin kişisel/mesleki özellikleri ile afetlere ilişkin deneyimlerinden etkilendiği belirlenmiştir.

Tartışma

Afetler, toplumun hepsinde ya da bazı kesimlerinde fiziksel, ekonomik ve sosyal açıdan kayıplara sebep olan, normal hayatı ve beşeri faaliyetleri engelleyen, etkilenen toplumun başa çıkma gücünün yetersiz kaldığı doğa, teknolojik veya insan kaynaklı olaylardır (AFAD, 2019).

Hemşireler, sağlık ekibinin en büyük üyesi olarak afetlerin her aşamasında önemli rollere sahiptir. Hemşireler afetlerde kurtarma, bakım verme, eğitmen, danışman ve yönetici gibi çok çeşitli roller üstlenirler. Hemşireler öngörülemeyen afetlerle mücadelede önemli bir insan kaynağıdır. Bu nedenle afetlere hazırlıklı olmaları toplumların sosyokültürel ve ekonomik gelişimi açısından oldukça önemlidir (Taşkiran ve Baykal, 2019).

Afetlerle mücadele esnasında hemşirelerin görev alması ile ölüm oranlarının düşürüldüğü, hemşirelerin genellikle acil konularda daha becerikli ve esnek olduğu, ayrıca ekip anlayışıyla çalıştıkları için de başarı gösterdikleri tespit edilmiştir (Erdoğan, 2018).

Türkiye'de 2000-2023 yılları arasında hemşirelik alanında afet konulu tezleri incelemek amacıyla yapılan bu araştırmaya göre tezler çoğunlukla yüksek lisans tezleri olup halk sağlığı hemşireliği alanında yürütülmüştür. Kullanılan araştırma türlerine bakıldığında tezlerin çoğunlukla tanımlayıcı desende yapıldığı, deneysel araştırma deseninin az kullanıldığı tespit edilmiştir.

Türkiye'de hemşirelik alanında "hemşire" ve "afet" kavramlarını içeren tezlerin yarısından fazlasında hemşirelerin afetlere hazır olma durumu değerlendirilmiştir (Çelik, 2010; Durgut, 2019; Kalanlar, 2013; Karakış, 2019; Özcan, 2013; Şimşek, 2021; Taşkiran, 2015). Gowing ve arkadaşları (2017) yeni bilgilerin oluşturulmasına rehberlik etmesi için literatürde afet konusunda önemli boşluklar olduğunu bildirmektedir. Loke ve arkadaşları (2021) hemşirelerin afet yönetimine yönelik bilgi, beceri ve hazırlıklarının yeteri kadar incelenmediğini ve daha fazla araştırma yapılmasının gerekli olduğunu bildirmektedir.

Yapılan dört çalışmada hemşirelerin kendilerini genel olarak afetlere karşı hazır bulunma ve gereken yeterlilikleri sağlama konusunda yetersiz gördükleri saptanmıştır (Çelik, 2010; Karakış, 2019; Özcan, 2013; Taşkiran, 2015). Ayrıca incelenen tezlerin sonuçlarında, hastanelerin afetlere hazır olmadığı bildirilmektedir (Güner, 2019).

Taş ve Çakır (2022), hemşirelerin afetlere yeterince hazırlıklı olmadıklarını ve afetlere etkili bir şekilde müdahale etme konusunda kendilerine

güvenmediklerini bildirmektedir. Said ve Chiang (2020), yaptığı çalışmada hemşirelerin bilgi ve beceri yeterliliklerinde afete hazırlık düzeylerinin hala düşük ile orta düzeyde olduğunu, buna karşın psikolojik hazırlığa daha az önem verildiğini belirtmiştir.

Rodriguez Arrastia ve arkadaşları (2022) yaptığı çalışmada hemşirelerin üzüntü, çaresizlik, korku gibi duygular yaşadıklarını ve psikolojik olarak afetlere hazır olmadıklarını belirtmektedir. Yapılan bir diğer çalışmada afetlere tıbbi müdahalede bulunan hemşirelerin diğer sağlık personellerinden daha yüksek düzeyde depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu yaşadığı belirlenmiştir (Naushad ve ark., 2019).

Tezler incelendiğinde veri toplamada kullanılan araçlarda farklılıklar olduğu, tezlerin çoğunlukla tanımlayıcı desende ve hastanede gerçekleştirildiği, çalışmaların örneklemini çoğunlukla hemşirelerin oluşturduğu, hemşirelere daha çok bilgi ve hazır oluştukları ile ilgili sorular sorulduğu belirlenmiştir. Labrague ve arkadaşları (2018) tarafından incelenen çalışmaların tümünde, kesitsel araştırma tasarımının kullanıldığı ve örnekleminin hemşirelerden oluştuğu belirtilmiştir.

Hemşirelikte afetlerle ilgili yapılan tezlerin önerileri incelendiğinde hastanelerde hemşirelere afet öncesi, sırası ve sonrasındaki rollerine ilişkin eğitimlerin verilmesi ve tatbikatlarla yıl içinde tekrarlanarak pekiştirilmesi, afet hemşireliğinin lisansüstü eğitimler ile geliştirilmesi, hemşirelerin afete karşı hazır olma durumunu ve algılarını belirlemeye yönelik yeni çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Loke ve arkadaşları (2021) yaptığı çalışmada hemşirelik lisans öğrencileri için temel ve gerekli eğitim programları, lisansüstü hemşirelik öğrencileri için ileri uygulama programları ve hemşireler için hizmet içi eğitim programlarının oluşturulması gerektiğini belirtmektedir. Rodriguez Arrastia ve arkadaşlarının (2022) yaptığı incelemede kuruluşlar ve sağlık hizmeti yöneticilerinin, afet sırasında kişisel bakımı iyileştirmek için iş gücü arasında dayanıklılık ve esnekliği teşvik etmenin yanı sıra, sağlık personeli arasındaki duygusal hazırlık eksikliğini gidermek için politikalar sağlanmasını önermiştir. Labrague ve arkadaşları (2018) yaptığı araştırmada hastanelerde afet tatbikatlarının, ilk yardım eğitimi, yaşam desteği eğitimi ve afet planlaması gibi beceri eğitimlerinin yapılması, afet konularının hem lisans hem de lisansüstü müfredatlara dahil edilmesini önermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Hemşirelikte yapılan afetlerle ilgili tezlerin ele alındığı bu derlemede, afetler hakkında yeterli çalışma olmadığı, tezlerin çoğunlukla tanımlayıcı türde yapıldığı, az sayıda deneysel araştırma olduğu saptanmıştır. Afetlerle ilgili yapılan hemşirelik tezlerinin yarıdan fazlası yüksek lisans tezlerinden oluşmaktadır. Doktora tezi ise çok az sayıdadır. Doktora tez araştırmalarında daha fazla afetler ve afet hemşireliği konulu araştırmalar yapılmasının hemşirelik alanına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Hemşirelerin afetlere karşı hazır olma durumunu araştırarak kısıtlı sayıda çalışmanın bulunması ve hastane örneğinin çok az olması sebebiyle;

-Daha büyük örnekleme olan araştırmalar yapılması,

-Hemşirelerin afetler konusunda hizmet içi eğitimlerle güçlendirilmeleri,

-Afet hemşireliğinin uzmanlık alanı olarak benimsenmesi ve lisansüstü eğitimler ile desteklenmesi,

-Afetlerde görülebilecek problemler, hastalıklar ve hastalar konusunda personellerin bilgilendirilmesi, eğitilmesi, müdahale ile ilgili eğitimlerin periyodik olarak yenilenmesi önerilmektedir.

Araştırmann Etik Yönu/ Ethics Committee

Approval: Veriler YÖK Ulusal Tez Merkezinden elde edilmiştir. Literatür taraması sonucunda atif yapılan yayınlar, kaynaklar kısmında belirtilmiştir. Etik sorun yaratacak bir unsur yoktur.

Hakem/Peer-review: Dış hakem değerlendirmesi.

Yazar Katkısı/Author Contributions: Yazar katkısı: Hİ; Fikir/kavram: Hİ; Tasarım: Hİ; Danışmanlık: Hİ; Veri toplama ve/veya Veri İşleme Hİ; Analiz ve/veya Yorum: Hİ; Kaynak tarama; Hİ; Makalenin Yazımı: Hİ; Eleştirel inceleme: Hİ.

Çıkar çatışması/Conflict of Interest: Araştırmacı herhangi bir çıkar çatışması belirtmemiştir.

Finansal Destek/Financial Disclosure: Bu araştırma için finansal destek alınmamıştır.

Çalışma Literatüre Ne Kattı?

- Yapılan sistematik derleme ile Hemşirelik Anabilim dalında afetlerle ilgili yürütülen tezlerin analizi yapılmış ve hemşirelikte afet konusunda sınırlı sayıda çalışma olduğu saptanmıştır.
- Tezlerin çoğunlukla hemşireler üzerinde yapıldığı, hemşirelerin afete hazırlık durumunun değerlendirildiği ve en çok Halk Sağlığı Hemşireliği alanında yürütüldüğü görülmektedir.

- İncelenen araştırmalar sonucunda, afet hemşireliği ve yönetimi eğitiminin hemşirelerin beceri düzeyi üzerindeki etkisini değerlendirmek için kontrol gruplu deneysel tasarıma dayalı ayrıca farklı yaş grupları ve savunmasız grupların da (engelli, yaşlı, çocuk) nasıl arama kurtarma yapılacağıyla ilgili simülasyon ve uygulamalı eğitimlerle değerlendirileceği, doktora tezleri düzeyinde araştırmalar yapılmasına gereksinim olduğu düşünülmüştür.

Kaynaklar

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. (2019). Erişim Tarihi:04.03.2023, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>.
- Bektaş Akpınar N, Ceran M. (2020). Afetlerle ilgili güncel yaklaşımlar ve afet hemşiresinin rol ve sorumlulukları. *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 1(1), 28-40.
- Barrimah I, Adam I, Al Mohaimed A. (2016). Disaster medicine education for medical students: Is it a real need? *Medical Teacher*, 38 (Suppl 1), 60-65.
- Centre for Research on the Epidemiology of Disasters (CRED) Natural Hazards & Disasters: An Overview of the First Half of 2022. (2022). Erişim Tarihi: 20.02.2023, <https://www.cred.be/publications>
- Çelik F. (2010). Türk Kızılayı' nda çalışan hemşirelerin afetlere hazırlıklık durumları. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Durgut U. (2019). Afet hemşireliği yönetiminde yetkinlikler ölçeği: Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması. Yüksek lisans tezi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Tekirdağ.
- Erdoğan Ö. (2018). Afet hemşireliği eğitimi. Öztekin SD, editör. *Afet Hemşireliği*. Ankara: Türkiye Klinikleri, s.115-120.
- Gowing JR, Walker KN, Elmer SL, Cummings EA. (2017). Disaster preparedness among health professionals and support staff: What is effective? An integrative literature review. *Prehospital and Disaster Medicine*, 32(3), 321-328. <https://doi.org/10.1017/S1049023X1700019X>
- Güner B. (2019). Hemşirelere göre acil ve yoğun bakım birimlerinin afetlere hazırlık durumlarının değerlendirilmesi. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Esasları ve Yönetim Ana Bilim Dalı, Trabzon.
- International Council of Nurses (ICN) Core Competencies in Disaster Nursing. (2009). Erişim tarihi: 01.03.2023, https://www.icn.ch/sites/default/files/inline-files/ICN_Disaster-Comp-Report_WEB.pdf

- Kalanlar B. (2013). Afet hemşireliği ve yönetiminin hemşire öğrencilere öğretimi: Jenning'in hemşirelikte afet yönetim modelinin kullanılması. Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Karakış S. (2019). Kamu hastanelerinde çalışan hemşirelerin afetlere hazır oluşluk durumları ve psikolojik sağlamlıkları. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Kılıç N. (2018). Psikolojik ilk yardım eğitiminin afet hazırlık algısı ve öz yeterliğe etkisi. Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Ana Bilim Dalı, Kayseri.
- Kökcü A. (2010). İstanbul'daki ortaöğretim kurumlarında afet ve acil durum hazırlıklarının değerlendirilmesi. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Labrague LJ, Hammad K, Gloe DS, McEnroe Petite DM, Fronda DC, Obeidat AA. et al. (2018). Disaster preparedness among nurses: A systematic review of literature. *International Nursing Review*, 65(1), 41–53. <https://doi.org/10.1111/inr.12369>
- Loke AY, Guo C, Molassiotis A. (2021). Development of disaster nursing education and training programs in the past 20 years (2000-2019): A systematic review. *Nurse Education Today*, 99, 104809. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2021.104809>
- Naushad VA, Bierens JJ, Nishan KP, Firjeeth CP, Muhammed UH, Maliyakkal AM. et al. (2019). A systematic review of the impact of disaster on the mental health of medical responders. *Prehospital and Disaster Medicine*, 34(6), 632–643. <https://doi.org/10.1017/S1049023X19004874>
- Özcan F. (2013). Hemşirelerin afete hazır olma durumu ve hazırlık algısı. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Hemşireliği Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Özgüven B. (2006). İlköğretim öğrencilerine verilen temel afet bilinci eğitiminin bilgi düzeyine etkisi. Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Özyer Y, Dinçer S. (2020). Afetlerde hemşirelerin psikolojik ilk yardım rolleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 198-206. <https://doi.org/10.21733/ibad.650795>
- Rodriguez Arrastia M, García Martín M, Villegas Aguilar E, Ropero Padilla C, Martín Ibañez L, Roman P. (2022). Emotional and psychological implications for healthcare professionals in disasters or mass casualties: A systematic review. *Journal of Nursing Management*, 30(1), 298-309. <https://doi.org/10.1111/jonm.13474>
- Said NB, Chiang VCL. (2020). The knowledge, skill competencies, and psychological preparedness of nurses for disasters: A systematic review. *International Emergency Nursing*, 48, 100806. <https://doi.org/10.1016/j.ienj.2019.100806>
- Şentürk S, Büyükdavraz G, Yıldırım Keskin A. (2020). Yoğun bakım hemşirelerinin afet yönetimi hakkındaki bilgi, görüş ve yaklaşımları. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 8(3), 527-546. <https://doi.org/10.33715/inonusaglik.753643>
- Şimşek Y. (2021). Hemşirelerin afetlere hazır oluşluk durumları: Kuşaklar arası farklılıklar. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Hemşirelikte Yönetim Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Taş F, Çakır M, Kadioğlu S. (2020). Identification of the preparedness level of nurses for disasters in Turkey: A university hospital example. *International Journal of Disaster Risk Reducion*, 44,101441. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2019.101441>
- Taş F, Çakır M. (2022). Nurses' knowledge levels and preparedness for disasters: A systematic review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 80(1), 103230. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2022.103230>
- Taşkıran G. (2015). Bir kamu üniversitesi hastanesinde çalışan hemşirelerin afetlere hazır oluşluluk durumları. Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelikte Yönetim Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Taşkıran G, Baykal U. (2019). Nurses' disaster preparedness and core competencies in Turkey: A descriptive correlational design. *International Nursing Review*, 66, 165–175.
- Toğuş Akkuş N. (2019). Bir il merkezindeki bireylerin afetlere ilişkin bilgi ve hazırlık durumları. Yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Ana Bilim Dalı, Muğla.
- Veenema TG. (2019). *Disaster Nursing and Emergency Preparedness*. 4 nd Edition, United States of America, Springer Publishing Company, p.7-8.
- Yılmaz E. (2020). Samsun'da acil servislerde çalışan sağlık personelinin afet tıbbi konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Acil Hemşireliği Ana Bilim Dalı, Samsun.